

Ön Söz

Epameinondas Kyriakidis'in yazdığı *Πέραν Απόκρυφα* (*Beyoğlu Sırları*) romanının Karamanlıca çevirisinin yayımlanması, Ulusal Yunan Araştırmaları Vakfı (National Hellenic Research Foundation) tarafından 2017'de başlatılan Osmanlı Araştırmaları Projesi'nin bir parçasıdır. Bu projenin amacı, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Karamanlıca gazete ve dergilerde Türkçe olarak Yunanca karakterlerle yayımlanıp tercüme edilmiş Yunan romanlarının açıklamalı baskılarını yayımlamaktır. Proje, zamanla unutulup gitmiş Yunan edebiyatının seçkin eserlerinin bilinmeyen Türkçe çevirilerini kurtarmayı ve gündeme getirmeyi ve bazı durumlarda bu çeviriler üzerinden hiç bilinmeyen, ihmal edilmiş ve suskunlaşmış ya da tanınmayan ve aykırı sayılarak dışlanmış Yunan yazar ve çevirmenleri günümüze taşımayı amaçlamaktadır.

Unutulmuş, bulunması zor ve günümüzde hiç bilinmeyen bu edebi ürünler tümüyle ulaşılamaz ve faydalanılamaz hâdedir. Bunlar, 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın ilk on yıllarına kadar, bu geçici dünyayı yani günlük ve periyodik basın dünyasını besleyen seri bir üretimin varlığını kanıtlarlar. Yunan edebi ürünlerin Türkçe çevirilerinden oluşan külliyatı hazırlamaktaki amaç, öncelikle bu eserleri oldukları gibi tanıtmak ve bu tür eserlerin yazılmasında öncülük etmiş yazarları ve çevirmenleri tanıtip sunmak ve ikinci olarak da Yunan edebiyatına ait eserlerin Türkçe konuşan Rumlara aktarılış biçimini nicelik ve nitelik olarak ortaya koymaktır.

Bu proje ile araştırmamız, zaman aşımına karşı kırılğan bu malzemede saklı bilinmeyen ve gizli olanları toplayabilmek ve işleyebilmek için günlük ve periyodik basın düzlemindeki kitap formunun ötesine

geçmektedir. Bu prosedürün nihai amacı, Yunan eserlerinin Karamanlıca çevirilerini Yunanca konuşan Yunan dünyası ile Türkçe konuşan Yunan dünyası arasındaki kültür aktarımı prizmasından geçirecek incelemektir. Çünkü hepimizin bildiği gibi çeviriler sadece dil üzerinde gerçekleşen bir süreç değil, aksine kültürel bağlamda tarihsel bir örgünün yaratılmasıdır. Karamanlıca çeviriler tarihsel araştırmaya girdiğinden, bu çeviriler ayrı ciltler hâlinde yayımlanırken, Karamanlıca çevirilere her zaman, bu tür konuları tartışma için gündeme getirmeye çalışılan kapsamlı birer giriş metni eşlik eder. Bazı saf girişimlerde olduğu gibi, eski Türkçe dili neden gösterilerek reddedilebilir ve değer verilmeyebilirler. Bu çeviriler sosyal ve kültürel birer fenomen, kültürler arası çoklu etkileşimin birer tanığı, bir dilin, Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkçe konuşan Ortodoksların dilinin “inşaasının” kanıtlarıdır. Bunun yanında, çoğu zaman çevirmenler kaynak metinlere çeşitli şekillerde müdahale ettikleri ve böylece bu edebi ürünlerin okuyucuları Türkçe konuşan Rumlar için kendi metinlerini oluşturdukları için, başlıbaşına edebi birer eser hâline gelirler.

Yukarıda kısaca değindiklerime ek olarak, *Beyoğlu Sırları* ve benzer şekilde ondan önce gelen Aleksandos Rizos Rangavis'in *Συμβολαιογράφος* (*Mukavelat Muharriri / Notaire*) romanlarının Karamanlıca çevirilerinin yayımlanması haricinde, bunu takip edecek bu türde başka romanların, yani Karamanlıca çevirisi yapılmış diğer Yunan romanlarının basılması, bu eserlerin Osmanlı Edebiyatı'na dâhil edilmelerine katkıda bulunacaktır. Çünkü aynı şekilde Yunan edebiyat ürünlerinin Karamanlıca çevirileri de, Arap alfabesiyle yayımlanmış 19. yüzyıl Batı romanlarının çevirilerinin dâhil edildiği bu yapıya aittir.

*

Çalışmanın çeşitli aşamalarında pek çok araştırmacı arkadaşımızın katkısı olduğunu belirtmek isterim. Romanın tefrikalarını içeren *Anatoli* gazetesinin romanın tefrikalarını içeren ciltlerini arşivinde barındıran Orient-Institut İstanbul'da kütüphaneci Astrid Menz ve Şehnaz Şişmanoğlu Şimşek bize gerekli sayfaların fotoğraflarını sunarak kolaylık sağladılar. Yannis Paisios, Epameinondas Kyriakidis tarafından

İstanbul’da yayımlanan *Epitheorisis* gazetesini bulmamıza ve ilk olarak bu gazetede yayımlanan romanın tefrikalarının fotoğraflarını çekmemize yardımcı oldu.

Niki Stavridi, Edith Ambros ve Haris Rigas-Theodorelis ile pek çok konuyu tartışarak görüşlerinden yararlandık. Kaan Doğan, Çağrı Başkurt ve Fatma Ergünyer’e romanın transkripsiyonu yapılmış metnindeki düzeltmeleri için, Niki Stavridi, Fatma Ergünyer, Altuğ Yılmaz ve Dimosthenis Yagcioglou’na kitabın sunuş bölümleri ve romana eşlik eden notları tercüme ettikleri için teşekkür borçluyuz. Giriş kısmının son hâlini almasına yaptığı katkılardan dolayı Demet Elkâtip’e, kitabın basıma hazırlanış aşamasındaki yardımlarından dolayı Maria Stefossi’ye ve burada anamadığımız herkese çok teşekkür ederiz.

Giriş

İlerleyen sayfalarda sunduğumuz *Beyoğlu Sırları* adlı roman Evangelinos Misailidis'in Karamanlıca (Yunan harfli Türkçe) çıkardığı *Anatoli* gazetesinde 28 Haziran 1888'den 26 Ağustos 1889'a kadar 165 bölüm hâlinde dizi roman olarak yayımlanmıştır. Bu Epameinondas Kyriakidis'in *Πέραν Απόκρυφα* [Beyoğlu Sırları] adlı Türkçeye çevrilmiş romanıdır. *Anatoli*'de¹ yayımlanan ilk bölümden itibaren yazarın ve çevirmenin adı birlikte anılır (*Musyu Epameinondas Kyriakidis'den Rumca telif ve Evangelinos Misailidis'den Türkçeye tercüme olunmuştur*). Bu not, romanın yayımlanması sırasında birkaç kez yeniden karşımıza çıkacaktır.

Roman ilk olarak *Ἐπιφυλλίς. Παρὰ τὸν Βόσπορον Πέραν Απόκρυφα. Πρωτότυπον κοινωνικὸν μυθιστόρημα* [Tefrika, Boğazda Beyoğlu Sırları başlığı altında özgün sosyal roman] olarak Epameinondas Kyriakidis

-
1. Karamanlı edebiyatının lideri Evangelinos Misailidis (1820-1890) ve *Anatoli* gazetesi ile ilgili kaynaklar ve bibliyografya Evangelia Balta'nın çalışmalarında bir araya getirilmiştir, '*Gerçi Rum isek de, Rumca bilmez Türkçe söyleriz*'. *Karamanlılar ve Karamanlıca Edebiyat Üzerine Araştırmalar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı, 2018 ve a.y., *Karamanlı Yazınsal Mirasının Ocaklarında Madencilik*, çeviren: Ayşe Nihal Akbulut, Yapı Kredi Yayınları, 2019; bk. Şehnaz Şişmanoğlu Şimşek, "The Anatoli Newspaper and the Heyday of the Karamanli Press", *Cries and Whispers in Karamanlidika Books – Proceedings of the First International Conference on Karamanlidika Studies* (Nicosia 11th-13th September 2008) içinde, ed. Evangelia Balta ve Matthias Kappler, Wiesbaden, Harrassowitz, 2010, s. 109-123; Foti ve Stefo Benlisoy, "Reading the Identity of Karamanli through the pages of Anatoli", *Cries and Whispers in Karamanlidika Books*, s. 93-108.

tarafından İstanbul’da çıkarılan *Επιθεώρησις* [Epiteorisis] gazetesinde 95 bölüm hâlinde Yunanca yayımlandı. İlk tefrika 19 Mayıs 1888 Perşembe günü basıldı. Yazarın kendisi yayın öncesinde, bu romanı yazmaya, *Νεολόγος* [Neologos] gazetesinin sayfalarında *Ελπινίκη* [Elpiniki] romanını yayımlayan bir yazarın nasıl olup da kendi gazetesini romansız bıraktığını sorgulayan gazetesinin okuyucularından aldığı mektuplar yüzünden başladığını bildiriyor. Yeni yayına hazırladığı *Epiteorisis* gazetesinin sorunlarının ve yayın işlerinin gazetenin yayımlandığı ilk yıl tüm enerjisini tükettiğini ve bu durumun yeni bir roman yazmasına, üstelik bunun şimdiye kadar yayımladıklarıyla boy ölçüşecek bir roman olmasına izin vermediğini açıklıyor.

Πέραν Απόκρυφα [Beyoğlu Sırları] İstanbul’daki yayınına paralel olarak Atina gazetesi *Εφημερίς* [Efimeris]’te de 155 bölüm hâlinde ismi biraz değiştirilerek *Παρά τὸν Βόσπορον, Απόκρυφα Σταυροδρομίον* [Boğaz Sahillerinde, Beyoğlu Sırları] adıyla aynı anda yayımlanıyordu (27.5.1888-18.2.1889).² Yayın öncesi *Efimeris* gazetesi okurlarına bu haberi şöyle duyurur:

Ἡ *Εφημερίς* ἄρχεται δημοσιεύσιν ἀπὸ τῆς προσεχοῦς Κυριακῆς τοῦ ἐκ τῶν προτέρων ἔργων τοῦ γνωστότατου καὶ τόσον ἀρέσκοντος εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον συγγραφέως κυρίου Ἐπαμεινώνδα Κυριακίδου διευθυντοῦ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδόμενης ‘Ἐπιθεωρήσεως’ τὸ πρῶτον μὲ ἐπιτυχίας ἀναγνωρισμένου συγγράψαντος ἑλληνικοῦ μυθιστορημάτος. Τὸ νέον καὶ ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε ἔργον τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου, ὅπερ μόνη ἡ *Εφημερίς* ἔλαβε παρὰ τοῦ συγγραφέως τὸ προνόμιον νὰ δημοσιεύσῃ ἐν Ἀθήναις ἐπιγράφεται *Παρά τὰν Βόσπορον (Απόκρυφα Σταυροδρομίον)*. Τὸ μυθιστόρημα τοῦτον μᾶς ὀδηγεῖ συναρπάζον εἰς τὴν μυστηριώδη Σταμποῦλ καὶ τὸ πολυποίκιλο Σταυροδρόμιον, εἰς τὸν μαγευτικὸν Βόσπορον καὶ τὰς ὥραιάς

2. *Efimeris*, Atina’da (1873-1922) yayımlanan ilk günlük siyasi gazetedir. Yayıncı: Dimitris Koromilas, bk. Panagiotis Hristopoulos, *Εφημερίδες αποκεείμενες στη Βιβλιοθήκη της Βουλῆς* (1789-1980) [Meclis Kütüphanesine Edinilen Gazeteler (1789-1980)], Atina 1993, s. 139.

ἀκτὰς τῆς Προποντίδας. Ἀπὸ περιγραφῆς τοῦ Βοσπόρου ἐν σελινοφωτιστῷ νυκτὶ ὑπὸ τὴν μαρμαρυγὴν τῶν ἀκτίνων τῆς πανσελήνου, ὁ ἀναγνώστης ρίπτεται εἰς ὑπόγεια τοῦ Σταυροδρομίου καὶ εἴτε μεταφέρεται εἰς ὀρμίσκον τοῦ Κερατίου Κόλπου ἢ εἰς ἀκτὴν τινὰ τῆς Προποντίδος, ἐν πενιχρᾷ καλύβῃ τῶν Ὑψωμαθείων τοῦ Μακροχωρίου. Δραματικώτατον, ὑψίστου κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος, συγκρατεῖ μέχρι τέλους τὴν περιέργεια τοῦ ἀναγνώστου καὶ συγκινεῖ ἐς ἄκρον ἐνῶ ἀλλαχοῦ ἐκπλήσσει διὰ τραγικῆς καὶ ἐκτάκτου δυνάμεως περιγραφῆς τῆς μεγάλης τοῦ Σταυροδρομίου πυρκαϊᾶς καὶ τῶν δεινῶν τῆς φρικώδους καὶ ἀπαισίου ἐπιδημίας χολέρας τοῦ 1867. Ἀπὸ μεγάρου ἔνθα δίδονται χοροὶ ἐν Πέραν, ὀδηγούμεθα ἐς ἀπώτατον νεκροταφεῖον, ἀπὸ λαμπρᾶς ἐξοχικῆς πανηγύρεως εἰς λαβυρινθώδες συνεντευκτήριον κακούργων, ἀπὸ μεθυστικῆς καὶ ἀρωματώδους σκηνογραφίας ἀκτῶν Βοσπόρου εἰς βεβαρημένη ἀτμόσφαιρα ἄντρου μεγαίρας, καὶ μεταπίπτομεν ἀπὸ ἀντιθέσεως εἰς ἀντίθεσιν, ἀπὸ συγκινήσεως εἰς συγκίνησιν, ἀπὸ δράματος εἰς δρᾶμα, ἀπὸ περιπέτεια εἰς περιπέτεια, καὶ πλανώμεθα εἰς τὴν ποικιλόμορφον καὶ δαιδαλώδη λαβύρινθο τοῦ πανδαιμονίου ἐκείνου πανοράματος, ὅπερ παρέχει ἡ ἡδυπαθὴς, ἡ μαγευτικὴ, ἡ μεθυστικὴ Κωσταντινούπολις.

[*Efimeris* gazetesini önümüzdeki Pazar gününden itibaren daha önce yayımlanmış eserleriyle Yunan okur kitlesi tarafından pek iyi tanınan ve sevilen ve İstanbul'da yayımlanan *Epitheorisis* dergisinin yayın müdürü Bay Epameinondas Kyriakidis'in kaleme aldığı ilk ve çok başarılı Yunan romanının tefrikasına başlayacaktır. Dost meslektaşımızın, Atina'da yayımlama hakkını sadece *Efimeris* gazetesine verdiği bu yeni ve şimdiye kadar hiç basılmamış eserinin adı *Para ton Vosporon* [Boğaz sahillerinde] veya *Apokrifia Stavrodromiu* [Beyoğlu Sırları]'dır. Söz konusu roman biz okurları celbedici bir şekilde esrarengiz İstanbul'a, Beyoğlu'nun binbir yüzlü gerçeklerine, büyüleyici Boğaziçi ve güzel Marmara sahillerine götürecektir. Okur, kâh geceleyin mehtap ışıklarının aydınlattığı Boğaziçi tasvirlerinden Beyoğlu dehlizlerine savrulacak, kâh Haliç'in küçük bir körfezine kâh Marmara sahilinde Samatya ya da Bakırköy'de bulunan fakir bir kulübeye taşınacaktır. Dramatik yönü kuvvetli ve toplumsal

açından son derece ilginç olan bu eser son sayfasına kadar okurun merakını capcanlı korurken aynı zamanda duygulandırıcı özelliği de öne çıkmaktadır. Bunlara ek olarak Beyoğlu'ndaki büyük yangın ve 1867 yılındaki korkunç kolera salgını³ ve bunu izleyen felaketler kuvvetli bir kalemle tasvir edilmektedir. Beyoğlu'ndaki bir konakta verilen balodan çıkıp şehrin ücra bir köşesinde bulunan bir mezarlığa; muhteşem bir kır şenliğinden canilerin bulunduğu karmaşık bir ine; Boğaz sahilinde sarhoş edici mis kokulu bir ortamdan kötü bir cadının kasvetli dehlizine sürüklenmekteyiz. Şöyle ki okur bir çelişkiden öbür çelişkiye, bir duygudan öbür duyguya, bir dramdan öbür drama, bir maceradan öbür maceraya atılma suretiyle şehvetli, büyüleyici, sarhoş edici İstanbul'un hat safhada zengin ve karmaşık bir çeşitlilik sergileyen curcunası içinde gezinmektedir.

Altı çizilmesi gereken bir konu da, bu romanın *Epitheorisis* gazetesindeki yayınının tamamlanmadığıdır. Onun yerine başka yabancı tefrikalar yayımlanmıştı.⁴ Muhtemelen bunun sebebi E. Kyriakidis'in romanını kitap olarak basmak üzere olmasıdır. Gerçekten de 1890 yılında iki ciltlik bir kitap olarak *Πέραν, Απόκρυφα Κωνσταντινου-*

-
3. Kolera salgını, *Απόκρυφα Σταυροδρομίου / Απόκρυφα τοῦ Πέραν* (Beyoğlu Sırları)'nda değil, *Ἔθιμα Κωνσταντινουπόλεως. Ἑλληνική* [İstanbul Âdetleri, Elpiniki] adlı Epameinondas Kyriakidis'in bir önceki romanında görülüyor. Bu roman için bk. Zoi Georgiadou'nun www.academia.edu'da yayımlanan duyuru metni: *Ἡ Ἑλληνική του Ἐπαμεινώνδα Κ. Κυριακίδη: μια αναπαράσταση της ελληνικής αστικής κοινωνίας της Κωνσταντινούπολης στο β' μισό του 19ου αιώνα* (14ⁿ Επισημονική Συνάντηση Νεοελληνιστῶν της Γερμανίας, Μόναχο, 10-12 Νοεμβρίου 2016) [Epameinondas K. Kyriakidis'in *Elpiniki*'si: 19. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul'da Yunan Kent Toplumunun Temsili (14. Almanyalı Modern Yunanlıların Bilimsel Toplantısı, Münih 10-12 Kasım 2016)].
 4. Sismanoglio Megaro Kütüphanesi'ne (Peder Meletios Sakoulidis Koleksiyonu) ait olan 1888-1889 cildinde yaptığımız bir incelemede gördüğümüze göre, periyodik olarak, *Epitheorisis* gazetesinde yine tamamlanmayan başka romanlarla birlikte aşağıdaki romanlar yayımlandı: Xavier de Montépin, *Les Enfers de Paris* (1868), Jules Clarétie, *Monsieur le Ministre* (1881), V. Hugo, *Notre-Dame de Paris* (1831). Bu konuya işaret ediyorum çünkü Lambros Varelas, *Epitheorisis* gazetesinin

πόλεως. Πρωτότυπον κοινωνικὸν μυθιστόρημα [Beyoğlu, İstanbul'un Sırları, Özgün sosyal roman] adıyla İstanbul'da piyasaya sürüldü. Kitabın yayıncısı N. G. Kefalidis önsözünde bu kitabı, “adına roman denen ince pelerine bürünmüş, ciddi bir sosyal çalışma”⁵ olarak tanımlıyor. Karakteristik olarak; “okuyucuların isteklerine kulak vererek, ‘Epitheorisis’ gazetesinin yayıncısı ve tanınmış yazar E. Kyriakidis’in yazmış olduğu bu sosyal romanı yayınlamaya başladığını”⁶ yazıyor. Bunu kitap olarak yayımlama yoluna gittiğini çünkü “romanın *Epitheorisis* gazetesinde yayımlandığı sırada gazetenin düzenli takipçileri ve diğer insanların dikkatini çektiğini keşfettiğini” bildiriyor ve, “Beyoğlu Sırları’nın, yazarın sosyal konulardaki olgun bilgisini kanıtladığını, hikâyenin anlatılış tarzının onu Avrupa’daki benzerleriyle boy ölçüşebilecek sosyal bir çalışma hâline getirdiğini ve bahsi geçen romanda ve bu türde yazılmış diğer romanlarda eserin karakterlerinin toplumsal çöküşü yansıttığını” da ekliyor.

Yunan Bibliyografyası Kataloğu’na göre N. G. Kefalidis’in bu baskısı eserin tek baskısıdır. Bu katalogta Yunanistan’daki kütüphanelerde mevcut iki kopyasının olduğu belirtiliyor.⁷ Büyük ihtimalle bu yüzden *Beyoğlu Sırları* çok yakın zamana kadar gizem kurgu roman

örneklerinin saklanmadığını, başka bir yerde ise çok azının saklandığını not ediyor. Bk. Lambros Varelas, *Ta konstantinoupolitika πεζογραφήματα του Επαμεινώνδα Κυριακίδη (1861-1934)* [Epaimeiondas K. Kyriakidis’in İstanbul temalı düzyazıları (1861-1934)], Kongre Bildirileri *Η Κωνσταντινούπολη στην Ιστορία και τη Λογοτεχνία* [Tarih ve Edebiyatta İstanbul], 13-14 Mayıs 2016, ed. Haralambos A. Minaoglu, Atina, İstanbullular Derneği 2016, s. 131, 139.

5. Epaimeiondas K. Kyriakidis, *Πέραν Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως. Πρωτότυπον κοινωνικὸν μυθιστόρημα, δημοσιευθὲν ἐν Ἐπιφυλλίδι τῆς Ἐπιθεωρήσεως* [Tefrika, Epitheorisis gazetesi İstanbul Beyoğlu Sırları, Özgün sosyal roman], Yayımlayan N. G. Kefalidis, 2 cilt, İstanbul 1890.
6. Epaimeiondas Kyriakidis, hem Atina’daki eğitimi sırasında hem de İstanbul’da başka romanlar da yayınlamıştı, bk. Aşağıda hem biyografisinin hem de çalışmalarının sunulduğu yer.
7. İliou-Polemi, no. *1890.297 ve İliou-Polemi, no. *1890.298. Kitabın çevrimiçi yayınlanma adresi; <https://digital.lib.auth.gr/record/136379/?ln=el>

kategorisiyle ilgilenen Yunan filologlar tarafından bilinmeyen bir roman olarak kaldı. Georgia Gotsi bunu 1997 yılında ilk envanterine dâhil ediyor. Bu sayım D. M. Giannarakis ve H. Ch. Raptopoulos tarafından yayımlanan *Οικογενειακοῦ Ἡμερολογίου τοῦ ἔτους 1890* [1890 Aile Yıllığı] referansına ve birkaç yıl sonra Alexis Politis’in romanın hiçbir zaman eline geçmediğini belirtmesine dayanıyor.⁸ 2007 yılında, Aristoteles Üniversitesi Kütüphanesi’nde romanın bir kopyasını bulan Panagiotis Moullas, Yunanistan’daki 19. yüzyıl okuryazarlığı çalışmasında onu paraliteratür (popüler, ya da sıradan yazınsal ürünler) kategorisine koyuyor.⁹ *Beyoğlu Sırları* romanı ile ilgili bu ilk referanslar Lambros Varelas’ın –ki kendisi *Beyoğlu Sırları* ile ilgili ilk ciddi sistematik çalışmaları yapmıştır– E. Kyriakidis’in İstanbul romanları ile ilgili yaptığı araştırmasına dahil edilmiştir.¹⁰

Beyoğlu Sırları adlı romanın Karamanlıca versiyonu Karamanlıca romanlar¹¹ için bibliyografik çalışmalara dâhil edilmişti fakat sadece

-
8. Georgia Gotsi, “Μυθιστορίες Αποκρύφων και συναφών έργων του 19^{ου} αιώνα. Πρώτη απογραφή” [19. yüzyıl esrar romanları ve ilgili eserler]. İlk kayıt, *Anti* 641 (1 Ağustos 1997), s. 13. Alexis Politis, “Αναζητώντας ορισμένους σταθμούς στην εξέλιξη της πεζογραφίας του 19ου αι.” [19. yüzyıl nesir yazısının envriminde bazı istasyonları ararken], *Nea Estia*, Cilt 157, Sayı 1777 (Nisan 2005), s. 566.
 9. Panagiotis Moullas, *Ο χώρος τον εφήμερον. Στοιχεία για την παραλογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα* [Geçici olanların alanı. 19. yüzyıl paraliteratür yazınsal ürünler ile ilgili gerçekler], Atina 2007, s. 154, 181, 208.
 10. Lambros Varelas, “Τα κωνσταντινουπολίτικα πεζογραφήματα του Επαμεινώνδα Κυριακίδη (1861-1934) [Epeameinondas K. Kyriakidis’in İstanbul temalı düzyazıları (1861-1934)], s. 129-150. Zoi D. Georgiadou, www.academia.edu’da yayımlanan açıklamalarına göre bahsi geçen romanla da ilgileniyor, *The Mysteries of Constantinople. Greek «social fiction» in the Ottoman Empire. A discourse about a Constantinopolitan Greek Collective Identity in the Late 19th Century* (İstanbul’un Sırları, Osmanlı İmparatorluğu’nda Yunanca “sosyal kurgu”. 19. Yüzyılın Sonlarında İstanbul Yunan Kollektif Kimliği Üzerine Bir Söylem) ve aynı yazı “The Constantinopolitan Greek millet and Epeameinondas Kyriakides’ Mysteries of Constantinople (1890): a collective identity in crisis? Birmingham 2018)” [İstanbullu Yunan Milleti ve Epeameinondas Kyriakidis’in İstanbul’un Sırları (1890): kolektif kimlik krizde mi?] (Birmingham 2018).

tefrika formu ile biliniyordu. Şimdiye kadar yaptığımız araştırmalarda Karamanlıca metnin kitap formunda bir baskısına rastlamadık, buna ek olarak *Anatoli* gazetesinin 1888-1889 yıllarındaki sayfalarında, E. Misailidis'in alışlagelmiş şekilde yaptığı gibi romanın cilt veya kitap hâlinde yayımlanacağına ilişkin bir duyuru ilanı karşımıza çıkmadı. Burada romanın *Epitheorisis* gazetesinde ortaya çıktıktan yaklaşık bir ay sonra tercüme edildiğinin ve *Anatoli* gazetesinde tefrika hâlinde yayımlanmaya başladığının altı çizilmelidir. Romanın bu modern sürümü hem de Türkçe olarak, *Beyoğlu Sırları*'nın İstanbullu okuyucu kitlesi üzerinde yaptığı büyük yankıya atfedilmelidir, bu yüzden Misailidis onu Karamanlıca çıkardığı gazetede de yayına sunmak için acele etmişti. Sonuçta *Anatoli* gazetesi hem tefrika hâlinde hem de bütün olarak bir sürü romanı çatısı altında barındırmıştı.¹² Ancak bu yayımlanan ilk Yunan romanıydı ve onu, hemen ardından Alexander Rizos Rangavis'in ve yine bağımsız olarak yayımlanmayan *Συμβολαιογράφος* (Noter) romanı takip etti.¹³ Kitapların çoğunu, Karamanlıca basılan gazetesi *Anatoli*'de tefrika ettikten sonra kitap olarak gazetesinin matbaasında bastırırdı. Karamanlıca bibliyogra-fyasında, çoğunluğu 1882 ile 1892 yılları arasında Evangelinos Misailidis tarafından yayımlanan Karamanlıca *Anatoli* gazetesinin matbaasında basılmış aşağı

-
11. Şehnaz Şişmanoğlu Şimsek, "Karamanlidika Literary Production at the end of the 19th Century as reflected in the pages of *Anatoli*", *Cultural Encounters in the Turkish-speaking Communities of the Late Ottoman Empire*, ed. Evangelia Balta (Mehmet Ölmez'in katkılarıyla), İstanbul, Isis Press, 2014, s. 445 (Türkçe çevirisi: "Osmanlı Tefrika Çalışmalarında Göz Ardı Edilen Bir Kaynak: Karamanlıca Anatoli Gazetesi, *Kebikeç* 44 (2017), s. 145-187). Evangelia Balta, "Novels Published in Karamanlidika", *Karamanlidika Legacies*, ed. Evangelia Balta, İstanbul, The Isis Press, 2018, s. 68. Şehnaz Şişmanoğlu Şimsek, araştırmasında Beyoğlu Sırları romanından bahseder " 'Esrarlı' İstanbul Romanlarına Karamanlıca Bir Giriş", *Roman Kahramanları*, Nisan-Haziran 2019, s. 87-93.
 12. Bk. not 11.
 13. Aleksandros Rizos Rangavis, *Mukavelat Muharriri, Yunan edebiyatından Türkçeye çevrilmiş ve Karamanlıca yazıyla 1889-1890 yıllarında tefrika edilmiş bir roman* ve Alexandros Rizos Rangavis, *Le Notaire* (traduit du grec moderne par Étienne de Moüy), hzl. Evangelia Balta ve Niki Stavridi, The Isis Press, İstanbul, 2018.

yukarı 20 kitap vardır. Ayrıca başka bazı romanların da yayımlanmış olduğunu gösteren bibliyografik bilgiler de mevcuttur. Bununla birlikte, bu tarzdaki en bilinen ve en popüler olmuş kitabın *Temaşa-i Dünya* olduğu hatırdadır tutulmalıdır.¹⁴

Gizem romanları ve *Πέραν Απόκρυφα / Beyoğlu Sırları*

Epameinondas Kyriakidis'in romanı, başlığı ve içeriği itibariyle, 'City Mysteries / Mystères urbains' [kentli gizem edebiyatı] olarak bilinen kategoriye girer. İlk olarak 1830'larda, Fransa ve İngiltere'de ortaya

-
14. Ταμασάϊ Δόννηλὰ βέ Δζεφακιάρου Δζεφακιέξ [*Temaşa-i Dünya ve Cefakâr ü Cefakeş*], İstanbulda, Evangelinos Misailidis matbaasında 1871-1872 kitap olarak basılmış. *Temaşa-i Dünya*, ilk olarak Türkçe yayınlanan *Anatoli* gazetesinde, daha sonra yine 1924-1926 yılları arasında Atina'da Türkçe yayınlanan ve K. Polatoglou tarafından çıkarılan *Prosphygiki Phoni* (Muhacir Sedası) adlı gazetede tefrika olarak yayımlandı. *Temaşa-i Dünya*, alfabesi değiştirilmek suretiyle Türkçe olarak da yazıldı: *Evangelinos Misailidis, Seyreyle Dünyayı (Temaşa-i Dünya ve Cefakâr ü Cefakeş)*, ed. R. Anhegger, V. Günyol, İstanbul 21988. Karamanlıca *Temaşa-i Dünya*, G. Palaiologos'un *O Polypathis* adlı romanının bir uyarlamasıdır. Bu konu ilk kez Penelopi Stathi'nin *To Vima*'nın 26 Ekim 1988 tarihli nüshasında yayınlanan "Πίστη και γνώση" [İnanç ve Bilgi] makalesi ile ortaya konmuş ve bu makalede özgün eser ile Karamanlıca versiyonunun bir karşılaştırılması da yapılmıştır; "Οι περιπέτειες του Πολυπαθούς Γρηγορίου Παλαιολόγου" [Grigoris Paleologos'un Cefakâr'ının Maceraları], *Mnemon* 17 (1995), s. 131-145. Bk. Robert Anhegger, "Evangelinos Misailidis'in *Temaşa-i Dünya* adlı kitabı ve Türkçe Konuşan Ortodokslar sorunu", *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi, İstanbul 23-28 Eylül 1985, Tebliğler, II. Türk Edebiyatı*, cilt 1, İstanbul 1985, s. 15-24; a.y., "Evangelinos Misailidis ve Türkçe Konuşan Dindaşları", *Tarih ve Toplum* 50 (Şubat 1988) ve 51 (Mart 1988), s. 73-76 ve 175-177; Turgut Kut, "Temaşa-i Dünya ve Cefakâr ü Cefakeş'in Yazarı, Evangelinos Misailidis Efendi", *Tarih ve Toplum* 48 (1987), s. 342-346 ve Anthi Karra, "From *Polypathis* to *Temaşa-i Dünya*, from the Safe Port of Translation to the Open Sea of Creation", *Cries and Whispers in Karamanlidika Books*, s. 201-218. Bk. Şehnaz Şişmanoğlu Şimsek, Romanı 'İki Kilise Arasında Bînamaz' Kılmak: Karmanlidika Edebi Üretim, Evangelinos Misailidis ve bir Yenidenyazım Örneği Olarak *Temaşa-i Dünya ve Cefakâr ü Cefakeş* (yayımlanmamış doktora tezi), Boğaziçi Üniversitesi 2014.

çıkmiş bir toplumsal roman türüdür. Eugène Sue'nün *Les mystères de Paris* [Paris'in Gizemleri] adlı romanının o güne dek görülmemiş bir başarı kazanması üzerine bir taklit furyası doğmuştur.¹⁵ Bu romandan çok kısa bir süre sonra George W. M. Reynolds'ın *Mysteries of London* [Londra'nın Gizemleri] (1845-48) adlı eseri çıkmış, onunla hemen hemen eşzamanlı olarak, dünyanın her yerinde çok sayıda benzer roman yayımlanmıştır. Yunanca edebiyatta bu tür 1845'ten kısa bir süre sonra popülerleşmiş ve genel okur kitlesi tarafından *Les mystères de Paris*'nin çevirisiyle tanınmıştır. Bu roman Yunanistan'da epey büyük bir etki yaratmış olmalı ki,¹⁶ 1880'e kadar, başlığında 'ἀπόκρυφα' [*apokrifā* – gizemli] ya da 'μυστήρια' [*mistiria* – esrar] kelimelerinin yer aldığı beş orijinal roman yazılmıştır.¹⁷ Henri Tonnet'ye göre, 'apokrifā' [gizemli] kelimesi, *Les mystères de Paris*'nin genç çevirmeni İoannis Skilitsis tarafından, orijinal başlıkta yer alan *mystères* kelimesini karşılamak üzere türetilmiştir. 'Apokrifā', Kitab-ı Mukaddes'in kural koyucu metinlerinin dışında tutulmuş, Hz. İsa'nın öğretilerine ve hayatına dair tanıklıklara verilen addır. Bu ad, *mystères-mysteries* kelimesinin karşılığı olmasının yanı sıra, romanın içeriğini yani kent merkezlerindeki gizemli yaşamların karanlık, bilinmeyen yönlerinin ortaya çıkarılmasını ifade ettiğinden, türün Yunanca romanların yazarları ve çevirmenleri

-
15. Hem haftalık *Journal de débats* gazetesinde (19.6.1842-15.10.1843) hem de müstakil olarak yayımlanmış (*Les Mystères de Paris*, par Eugène Sue, Première Série, Libraire de Charles Gosselin, Paris, 1842) olan romanın yarattığı etki konusunda bk. Filippos Katsanos, "Les Mystères de Paris et la mondialisation d'un genre 'populaire'? Lectures de 'mystères' en France, en Grèce et en Grande-Bretagne au XIXe siècle", *The Historical Review / La Revue Historique* 14 (2017), s. 31-50.
16. 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış yayımların sayısı, buna delalet etmektedir. Söz konusu dönemde Atina'da, ilki N. Aivatzidis'e ait bir çeviri olmak üzere üç (1845, 1883-84, 1896), İzmir'de iki (1845-46, 1874-75), İstanbul'da bir (1866-68) eser çıkmış; ayrıca, İsidoros Skylitsis'in çevirisinin çeşitli basımları yapılmıştır.
17. Sofia Denisi, "Μυθιστόρημα των Αποκρύφων: Μια μορφή κοινωνικού μυθιστορήματος του 19ου αιώνα" [Gizem Romanı: 19. Yüzyıla Özgü Bir Toplumsal Roman Türü], *Περίπλους* 43 (Temmuz 1996 – Şubat 1997), s. 55-56.

tarafından benimsenmiştir. Hristoforos Samartsidis'in, *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως* [Apokrifa Konstantinupoleos/Konstantiniyye'nin Esrarı] adlı romanının önsözünde yer alan, neden bu başlığı seçtiğine dair açıklaması, konuya ışık tutan bir örnek teşkil etmektedir: "Dışsal yapı herkes tarafından görülebilirken, içsel yapı gizlidir ve yalnızca ısrarla onu tanımaya çabalayanlar tarafından, ancak kısmen bilinebilir; kitaba bu nedenle, şehrin güzel içyüzünün gizli bir yönünü gösterdiği için, *Apokrifa Konstantinupoleos* [Konstantiniyye'nin Esrarı] başlığı verildi."¹⁸

'Gizem romanları', yoksulluk, yozlaşma ve aşırı uç davranışları gerçekçi bir şekilde tasvir ederek, natüralizmin kabulüne zemin hazırlamıştır. Bu romanların temel özelliği, kentsel alandaki, esas olarak da kentli toplum içindeki yanlışları, dünyanın gizli kalan ya da bilinmeyen sefaletini ifşa etmeleri ve eleştirmeleridir. İstanbul'un gizem romanlarında, her şeyden önce, kentin kozmopolit ve çok-uluslu (multi-ethnic) yüksek sınıfının yozlaşması ortaya konur. İktisadi ve sözde kültürel ilerlemenin görünür ışıltısının gizlediği, fark edilmesi kolay olmayan bir yozlaşmadır bu. Ayrıca, söz konusu sınıf, yalnızca kendi çevresinden insanlarla görüşmek isteyen Rum ve diğer kimliklerden mensuplarıyla, dışa kapalı bir nitelik taşır.

Kırım Savaşı'nın ardından, Avrupalılaştırmış, kozmopolit Pera'da ikamet etmek toplumsal itibar göstergesi olduğu için, Rum burjuvazisi için de cazip hâle gelmiştir. Stavrodromi (Pera, Beyoğlu) semtinin, Avrupalıların meskenleri, konsolosluklar, balolar ve lüks hayat tarzıyla sosyeteleşmesi ve canlanması, Kırım Savaşı'nı takip eden dönemde

18. Henri Tonnet, "Ο χώρος και η σημασία στ' *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως* (1868) του Χριστόφορου Σαμαρτζίδη" [Hristoforos Samartsidis'in *Konstantiniyye'nin Esrarı* Adlı Eserinde (1868) Mekân ve Önemi], *Anti* 641 (1 Ağustos 1997), s. 27. Makale, *Από τον Λέανδρο στον Λουκή Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880* [Leandros'tan Lukis Laras'a: 1830-1880 Arası Dönemin Nesir Edebiyatına Dair İncelemeler] başlıklı kitapta da yayımlanmıştır (ed. Nasos Vagenas, Girit Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 169-179).

gelen geçici refahla, birdenbire ortaya çıkan yeni siyasi ve toplumsal durumun bir sonucuydu. Kyriakidis, Avrupa âdetlerinin istilası sebebiyle yozlaşma ve sefahat yuvasına dönen Pera'nın Rum 'kibar muhitler'ini lüks düşkünlüğü ve yeni moda alışkanlıkları nedeniyle sert biçimde eleştirir. İstanbul'da geçen gizem romanları kaleme almış diğer yazarlar gibi, o da Rum toplumundaki ahlaki çürümeyi, çöküşü, servete tapınmayı ve yabancılara özgü örf ve âdetlerin benimsenmesindeki sahte yenilikçilik havalarını mahkûm eder; bu yabancı hayranlığı, dönemin birçok edebi eserinde alaya alınmıştır.¹⁹

Parıltılı yüksek sosyetenin gizli tarafının hemen yanında ise yeraltı dünyası, görünmeyen İstanbul, toplumun alt tabakaları, kenara itilmiş sınıflar yer alır. Kendi yapıları içinde, kendi kurallarıyla yaşayan bu grupların ahlaki düşkünlüğü, mensuplarının kanunsuzluklarını sürekli kılar. Kenar mahallelerde, şehrin sakinlerinin çoğu tarafından görülmeyen, bilinmeyen yerlerde yaşarlar. Kyriakidis, yine diğer gizem romanı yazarları gibi, kent peyzajının bu gizemli ve karanlık taraflarına, İstanbul'un hayatının tehlikeli ve tehditkâr yüzünü gözler önüne seren batakhanelere, sefalet içindeki ücra mahallelere ve genelevlere odaklanır. Bu yerler, geceleri sahne oldukları olaylarla daha da tehditkâr bir hâl alır. Söz konusu roman türünün yazarları ve çevirmenleri, vatandaşların toplumsal vicdanının uyanması ve mevcut çürümenin önüne geçilmesi için, ifşa edilmesi, bilinmesi gereken bir gerçekliği tasvir etmeyi amaçladıklarının altını çizerler.²⁰ Örneğin Ahmet Midhat

19. Örn. bk. *Μαλακόφ, κωμωδία εις πράξεις πέντε ὑπὸ Μ. Χορμυόζη* [Malakoff: M. Hurmuzis'ten beş perdelik bir komedi], İstanbul, 1865; Evangelia Balta, "Modern Fashions and Traditional Customs During the years of the Crimean War", Evangelia Balta, *Karamanlı Yazınsal Mirasının Ocaklarında Madencilik* içinde, s. 106-121. Ayrıca bk. Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şık* (1989). Gürpınar'ın, Batılılaşma heveslisi Şatırzade Şöhret Bey'in hayatını anlattığı romanda, olay örgüsünün merkezinde bu karakterin gülünç 'alafranga' tavırları yer alır. Tanzimat Dönemi yazarları, dâhil olduğu kültürü küçümseyip günlük hayatında kendi isteğiyle Batı'ya özgü âdetleri uygulayan Osmanlıları 'alafranga' sıfatıyla anarak hicvederler.

Efendi, *Henüz Onyediyi Yaşında* (1881) adlı romanında Beyoğlu'ndaki yolsuzlukları kınıyor. Ayrıca, çoğu zaman, anlatılarını belirli bir dönemde yaşanmış gerçek olaylarla süslerler. Örneğin *Πέραν Απόκρυφα* [Pera'nın Gizemleri / Beyoğlu Sırları] adlı romanda, büyük tahribata yol açan 1870 yangınına dair ayrıntılı bir tasvir sunulur.²¹ Romanın hikâyesiyle bir şekilde ilişkili olan tarihî kişiliklere yer verilir. Eserin başkarakteri Yeorgios Kallimahis'i, kökenleri Osmanlı Devleti'ne çeşitli hizmetlerde bulunmuş Fenerli Kallimahis ailesine dayanan biri olarak kurgulayan yazar,²² bu vesileyle, uzun uzadıya ailenin geçmişini anlatır.²³ Romanda, Fenerli Gikas ailesinin mensupları gibi, başka tarihî kişilikler

-
20. Georgia Gotsi, bu tür eserlerin başlıklarında ve yazarlarının önsözlerinde 'απόκρυφα' (apokrifa) kelimesinin kullanımına değinir. Bk. Georgia Gotsi, "Η ελληνική μυθιστορία Αποκρύφων του 19^{ου} αιώνα [19. Yüzyıl Yunanca Gizem Romanları]", *Anti* 641 (1 Ağustos 1997), s. 6-11. Makale, *Από τον Λέανδρο στον Λουκή Λάρα...* başlıklı kitapta da yayımlanmıştır (agy, s. 149-168). Pandelis Voutouris, *Ως εις καθρέφτην. Προτάσεις και υποθέσεις για την ελληνική πεζογραφία του 19^{ου} αιώνα* [Bir Aynaya Gibi: 19. Yüzyıl Yunanca Nesir Edebiyatına Dair Öneriler ve Hipotezler] başlıklı çalışmasının bir bölümünün tamamını gizem romanları kategorisine ayırmıştır (Atina, 1995, s. 174-198). Konuya ilişkin yakın tarihli bir yayın için bk. Th. Kougkoulos, "19. Yüzyıl İstanbul Rum Gizem Romanlarına Genel bir Bakış", *Roman Kahramanları*, Nisan-Haziran 2019, s. 66-78.
21. 1870 yangını *Ἔθμα Κωνσταντινουπόλεως, Ἑλπινίκη* [İstanbul Âdetleri, Elpiniki] romanında da geçer (İstanbul, 1885).
22. Stefanos Xenos'un *The Devil in Turkey; or Scenes in Constantinople* [Şeytan Türkiye'de, ya da İstanbul'dan Manzaralar] başlıklı romanındaki (Londra, 1851) karakterlerden birinin, Sultan II. Mahmut'a reformlar yapması için çağrıda bulunan Fenerli prens Kallimahis (Daniil Kokalas) olduğu belirtilmelidir.
23. Fenerli bir aile. Aileden dört kişi Eflak-Boğdan beyi olarak görev yapmıştır: Ioannis (1758-1761), Grigorios (1761-1764, 1767-1769), Aleksandros (1795-1799) ve en ünlüsü, 1821'de Yunan Devrimi patlak verdiğinde öldürülen Skarlatos (1806, 1807-1809, 1812-1819). Aynı aileden Aleksandros Kallimahis ise Sisam Beyi olmuştur (1850-1854). *Πέραν Απόκρυφα* romanının ilk cildinin dokuzuncu bölümü, büyük ölçüde bu ailenin tarihine ayrılmıştır. Kallimahis ailesiyle ilgili olarak bk. Sorin Iftimi, "Colecția de portrete a familiei Callimachi (secolele XVIII-XIX)", *Cercetari Istorice* (Serie Noua) 36 (2017), s. 225-261.

de resmigeçit yapar. Evangelinos Misailidis, romanın Karamanlıca çevirisine, Pera'nın merkezinde, günümüze değin şehirde Rumların varlığını simgeleyen bir anıt niteliği taşıyan Cité de Péra'yı inşa ettirmiş olan, Rum toplumunun önde gelen hayırseveri Hristakis Zografos'u da ekleyecektir.²⁴

Yukarıda değinilen, tarihi kişiliklere ve olaylara dair göndermelerin tümü, temelde, eserin gerçekçi bir görünüm kazanmasına hizmet eden oyunlardır. Yazarlar, romanlarını gerçekçi kılmak için kullandıkları bu yöntemle, hayatın içinden, 'gerçek' sahneler ve karakterler sunduklarını göstermek isterler. Olaylar da gerçek mekânlarda geçer. Romanın kahramanlarının bulunduğu semtlere, yürüdüğü caddelere değinilir; okur bu konumları kolayca algılar. Böylelikle, kurgusal İstanbul, 'gerçek' bir şehre dönüşür. Pera bölgesine özel bir vurgu yapılır; romanın büyük kısmı bu semtin mahallelerinde ve Tatavla (Kurtuluş), Psomatya (Samatya), Vlanga (Langa) gibi, yine Rumların ikamet ettiği, okur kitlesinin de aşına olduğu semtlerde geçer. Bunlar, 1850-1880 arası döneme ait diğer Yunanca İstanbul romanlarında da en çok karşımıza çıkan yerlerdir. Öte yandan, *Beyoğlu Sırları* romanında semtin tasvir edilmediği ama toplumsal yaşamın mekânsal bağlamı olarak işlev gördüğü belirtilmelidir. Bu romanlarda, anlatsal söylemin gerçekçiliğini destekleyen bir araç olarak, İstanbul'un, Rum toplumunun yaşamıyla özdeşleşmiş yerlerinin seçildiği görülür.

Tüm bu öğeler, inandırıcı görünmeyi, bir otantiklik hissi yaratarak okurda gerçek bir hikâye okuduğu izlenimi uyandırmayı amaçlayan gizem romanlarının tipolojisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla gizem romanı, biçimsel olarak, bilgilendirici belgelere yaklaşır, röportaj ve

24. Hristakis Zografos 1877'de ailesiyle birlikte Paris'e yerleşmiştir. Zografos'un hayat hikâyesi ve ticari faaliyetleri konusunda, Fotini Lekka'nın yakın tarihli tezine bakılabilir: *Χρηστάκης Ζωγράφος (1820-1898). Η επιχειρηματική περιπέτεια ενός διασήμου αγνώστου ομογενή στην Κωνσταντινούπολη* [Hristakis Zografos (1820-1898). İstanbul'da iyi bilinmeyen meşhur bir soydaşının girişimcilik macerası], Tesalya Üniversitesi, 2016. Tez, Yunanca arşiv malzemelerine dayanmaktadır. Osmanlıca arşiv malzemelerine dayalı benzer bir araştırma henüz bulunmamaktadır.

toplumsal incelemelerle benzeşir. Üstelik yazarlar dönemin haberlerini kullanarak eserlerinde günün gerçek olaylarından ya da durumlarından esinlenen, gerçek mekânlara ve hangi döneme denk düştüğü aşağı yukarı belli zamanlara yedirilmiş hikâyeler sunarlar. Gizem romanları, barındırdıkları bu öğeler itibariyle, ilk kez yayımlandıkları mecrâ olan süreli yayınlara son derece uygundur ve şüphesiz, bu türün yazarlarının çoğunun gazeteci olması tesadüf değildir. Epameinondas Kyriakidis de, yukarıda belirtildiği gibi, Atina, İstanbul ve Paris’te çeşitli gazetelerde çalışmış bir gazeteciydi ve *Απόκρυφα του Πέραν* [Pera’nın Gizemleri] romanını ilk kez tefrika eden *Epitheorisis* gazetesinin yayıncısıydı.

İstanbul – Gerçek ile Muhayyel Arasında

Yukarıda, gizem romanlarının büyük şehirlerde cereyan ettiği belirtilmişti. Paris ve Londra’nın büyüklük derecesine yaklaşan ve büyük Rum nüfusuna sahip şehirler, İstanbul ve ikinci olarak İzmir’di. Yine de, boyut etkeni, konusu Atina, Patra ve Syros adası gibi daha küçük yerlerde geçen benzer romanlar yazılmasına engel olmamıştır.²⁵ Ancak İstanbul, gizem romanlarında imtiyazlı bir yere sahipti; şehrin büyük nüfusu, çok-milletli çeşitliliği, çok sayıda yasadışı eylemin gerçekleşmesi ve “kötülük çiçekleri”nin açmasını, hatta devâsâ hâle gelmesini mümkün kılan her şartın mevcut olduğu bir ortam sağlıyordu.

İstanbul, eski görünümünden çıkmaya daha Abdülmecid’in (1839-1861) saltanatı sırasında başlamıştı. Değişim süreci, sonraki yıllarda da devam etti ve şehir çağdaşlaşmış bir stil, bir hava edindi.²⁶ İmparator-

25. Bununla ilgili, bk. Georgia Gotsi, “Η ελληνική μυθιστορία Αποκρύφων του 19^{ου} αιώνα” (19. Yüzyıl Yunan Gizem Romanı Tarihi). Ayrıca bk. Lambros Varelas, “Η εικόνα του άστεως σε ελληνικά απόκρυφα μυθιστορήματα του 19ου αιώνα” (19. Yüzyıl Yunan Gizem Romanlarında Şehir İmgesi), internet adresi: <https://kleftronia.wordpress.com/2017/12/21/apokrypha/> (son erişim tarihi: 26.12.2019).

26. Bk. Zeynep Çelik, *The Remaking of an Ottoman City in the Nineteenth Century*, University of California Press, 1993. For the remaking of Pera, see Nur Akın, *Galata*